

19. Yüzyılda Karadeniz'in Kuzeyinden Türkiye'ye Göç Eden NOGAY MUHACİRLERİ NÜFUS DEFTERLERİ

İnceleme - Değerlendirme

DERYA DERİN PAŞAOĞLU

NOGAY MUHACİRLERİ NÜFUS DEFTERLERİ • DERYA DERİN PAŞAOĞLU

ISBN 978-905-667573-7

9 789056 667573 >

İrım Savaşı'nın ardından 1859'da Şoah Şamıl'ın Ruslara teslim olması bölgesindeki Müslüman nüfusu için kırılma noktası olmuştur. Zira Ruslar bölgede "Müslüman halkın ya kendi isteğiyle Osmanlı topraklarına göçebileceğini ya da Rusya'nın kuzey topraklarında bir bölgeye göçürtebileceğini" duyurmuşlardır. Söz konusu politikaları bölgede hızla yayılmasıyla bölge nüfusunuzlarını sanımayıp, yanlarına sadece taşıyabileceklerini alarak, din ve dıyanetlerini muhafazetmek amacıyla hallerinin ihmayesine ak topraklara gitmek üzere, Kırm sahillerine doğru yola çıktılar. İhımayesine sığınan insanlarını mağduriyetini gidererek büyük destek olma ve temsil bilhalef maksadının sorumluluklarını yerine getirmeye çalışılan Osmanlı Devleti, muhacirlerini her türlü yetemil karşılamaya çalışmış ve muhacir adınısını kayıt altına aldığı defterler hazırlanmıştır.

Konmuş defterler aile esasına dayalı nüfus bilgilerinin yanı sıra bir kısmında muhacirlerin eniz'in kuzeyinden 'göçleri' bölgeleri, köyleri ve hangi yoldan Osmanlı topraklarına geldiklerini dair bilgiler de içermektedir. Bu bilgiler bugün kaybolmaya yüz tutmuş mezar taşlarının üzerindeki tangalardan yola çıkarak kabılelerini tespit etmeye çalışılan, Türkiye'de yaşayan muhacirlerin arınım tarihli ve kültürel hafızalarının oluşumuna katkı sağlayacaktır ve geride bıraktıkları akrabalarda ariyulabilmek için birer ışık olacaktır. Söz konusu adlar bugün, Türkiye'de yaşayan Nogaylar için en az hakimiyeti altında, Karadeniz'in kuzeyinde muhtelif bölgelerde yaşayan Nogayların nüfus bilgileri, kılınlar, kültürel sımsılışına katkı sağlayabilecekleri ipuçları niteliğindedir. Defterlerdeki Nogay adları, dınyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Nogayların kültürel birikimlerini muhafaza etme bilini geçişten uzanan kökler mülkiyetindedir.

19. Yüzyılda Karadeniz'in Kuzeyinden Türkiye'ye Göç Eden

NOGAY MUHACİRLERİ NÜFUS DEFTERLERİ

İnceleme-Değerlendirme

DERYA DERİN PAŞAOĞLU

DERYA DERİN PAŞAOĞLU: 1976 Niğde doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Aksaray ve Niğde’de tamamlamıştır. 1999 da Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümünden mezun olmuştur. 1999’da ODTÜ’de Yüksek Lisansa kabul edilmiş ve özel öğrenci statüsünde hazırlık eğitimi almıştır. Kendi isteğiyle buradan ayrılıp, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalında başladığı yüksek lisans eğitimini, *Abdülğaffar Kırımı’nin Umdetü’l-Ahbâr’ına Göre Kırım Tarihi* başlıklı tezi ile Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu danışmanlığında 2003 de tamamlamıştır. Yine Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı’nda *Nogaylar, Nogay Göçleri ve Nogayların Türkiye’de İskânları* başlıklı doktora tezini Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu danışmanlığında 2009 da tamamlamıştır.

1993-2012 yılları arasında Sağlık Bakanlığı’nda ve Milli Eğitim Bakanlığı’nda çalışan Derin Paşaoğlu, 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde Yrd. Doç. Dr. olarak atanmış ve halen KTÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde lisans ve yüksek lisans dersleri vermektedir. Yurtiçi ve yurt dışı çeşitli kongre ve sempozyumlarda sunduğu bildirilerin yanı sıra Kırım Hanlığı ve Nogay Ulusu üzerine hazırladığı makaleler ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmıştır. Yayına hazırladığı Abdülğaffar Kırımı’nin Umdetü’l-Ahbâr adlı el yazması eseri, Tataristan İlimler Akademisi, Şehabeddin Mercani Enstitüsü tarafından 2014 yılında Kazan’da yayınlanmıştır. Bu çalışma 2015 de Kırım’da 9. Bekirçobanzade İlim Ödülüne layık görülmüştür. Evli bir çocuk annesidir.

19. Yüzyılda Karadeniz'in Kuzeyinden Türkiye'ye Göç Eden

NOGAY MUHACİRLERİ NÜFUS DEFTERLERİ

İnceleme-Değerlendirme

DERYA DERİN PAŞAOĞLU

SERANDER YAYINLARI

19. Yüzyılda Karadeniz'in Kuzeyinden Türkiye'ye Göç Eden
NOGAY MUHACİRLERİ NÜFUS DEFTERLERİ

Yazan:

DERYA DERİN PAŞAOĞLU

Editörler:

Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu
Dr. Mustafa Altunbay

Yayına Hazırlayan:

Veysel Usta

Genel Yayın Yönetmeni:

Kenan Sarıalioğlu

Kapak Tasarımı:

K. S.

Yapım / Uygulama:

SERANDER

Sertifika no: 33882

Baskı:

Üniversal Yayıncılık,
Meydan Hamam Sok. No: 4/1 TRABZON
Tel: (0462) 326 68 08

I. Baskı, Aralık 2016

ISBN: 978-605-66757-3-7

SERANDER

Gazipaşa Mahallesi, Uzun Sokak, No: 5/3
Ortahisar-Trabzon / TÜRKİYE
Tel. 0533 421 70 02
www.seranderyayinevi.com
e mail: serander@seranderyayinevi.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
1. Nogay Muhacirlerinin Nüfuslarına Dair Defterler.....	10
2. Defterlerin Hazırlanma Sebepleri ve Nitelikleri	12
3. Nogay Adları	16
3.1. <i>İslâmî Adlar</i>	17
3.2. <i>Birleşik Adlar</i>	18
4. Defterler	21
1. Defter: BOA, MAD.23106 No'lu Maliyeden Müdevver Defter.....	21
2. Defter: BOA, MAD.23107 No'lu Maliyeden Müdevver Defter.....	45
3. Defter: BOA, MAD.23108 No'lu Maliyeden Müdevver Defter.....	55
4. Defter: A.DVN.146-47 No'lu Sadaret Divan Kalem Defteri	61
5. Defter: A.DVN.147-27 No'lu Sadaret Divan Kalem Defteri	73
6. Defter: İ.DH.28957 No'lu İrade-i Dâhiliye Evrakı	83
7. Defter: DH.MHC.1/60 No'lu Dahiliye Nezareti Muhacir Komisyonu Evrakı	97
8. Defter: NFS.d.00464 No'lu Nüfus Defterleri	99
9. Defter: NFS.d.00466 No'lu Nüfus Defterleri	105
10. Defter: NFS.d.00468 No'lu Nüfus Defterleri	111
11. Defter: NFS.d.03478 No'lu Nüfus Defterleri	117
12. Defter: Y.PRK.KOM.3/22 No'lu Yıldız Perakende Evrakı.....	135
13. Defter: Y.PRK.KOM.3/24 No'lu Yıldız Perakende Evrakı.....	137
14. Defter: 23111 No'lu Maliyeden Müdevver Defter.....	139
15. Defter: 23112 No'lu Maliyeden Müdevver Defter.....	141
Sonuç	143
Kaynakça	145
Ekler	147

Önsöz

Karadeniz ve Hazar Denizi'nin kuzeyindeki coğrafyada bozkır kültürünü ve savaşçı özelliğini uzun süre muhafaza eden Nogay Ulusu'nun hareket sahası Rusya'nın güneye inmesiyle sürekli daralma yaşamıştır. 1859'da Şeyh Şamil'in Ruslara teslim olmasıyla Kafkaslarda başlayan Rus politikası üzerine bölgedeki Nogaylar kurtuluşu Osmanlı Devleti'ne, halifenin himayesine sığınmakta bulmuşlardır. 1859-1862 yılları arasında üç yıl gibi kısa bir sürede en kalabalık Nogay göçü yaşanmıştır. Gelen muhacirleri bir an evvel iskân edip, üretici konuma getirerek kendilerine yetebilirlikleri sağlamayı hedefleyen Osmanlı Devleti, nüfus tespiti yapabilmek, yığılma ve karışıklıları engellemek ve muhacirlere yevmiye vermek amacıyla onları kayıt altına almaya çalışmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bu kayıtlardan on üç adet mufassal, iki adet de icmal nitelikte deftere ulaşılabilmektedir. Mufassal nitelikteki defterlerin beş tanesi muhacirlere verilen yevmiye bilgilerini içeren maliye kayıtlarıdır. Diğerleri ise muhacirlerin nüfuslarının tespiti amacıyla hazırlanmış; isim, yaş, aile yapıları ve hane reislerinin fiziksel resmedilişlerine dair bilgiler içeren nüfus defterleridir. İcmal nitelikte olanlar ise 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sonrası hazırlanan ve Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklardan dönen muhacirlerin toplam nüfuslarını içerir. İcmal defterlerde yer alan nüfus verilerinde salt Nogaylar değil, *Kırım Tatarı-Nogay* başlığı altında Kırım Tatarları ve Nogayların toplam nüfusları verilmiş olup, 93 Harbi öncesinde Osmanlı toprakların göç edip, Balkanlarda iskân edilmiş ve 93 Harbi'nde kaybedilen topraklardan yeniden göç etmek zorunda kalan Kırım-Nogay Tatarlarının nüfus sayılarıdır.

Çalışmamızda 11 adet mufassal defterin tamamı incelenip değerlendirilmiş ve tam metni tablo halinde verilmiştir. İki adet maliye defterleri ise gerek hacimlerinin fazla olması gerekse mali kayıtların ayrıntılı hesaplamaya ihtiyaç duyması nedeniyle müstakil çalışma yapılmak üzere bırakılmıştır. İcmal defterlerden biri Berat Yıldız tarafından tez olarak hazırlanmış, diğeri ise tarafımızdan makale olarak hazırlanıp tam metin olarak yayımlandığı (elektronik ortamda ulaşılabilir olduğu) için sadece verilerin değerlendirmesi ile yetinilmiştir.

Çalışmamızda üzerinde hassasiyetle durduğumuz en önemli mesele Nogayların adlarının okunması meselesidir. Bu alanda yapılmış Dilek Ergönenç Akbaba'nın Kafkas Nogayları ile yaptığı saha çalışması verilerine dayanan *Nogay Türklerinde Kişi Adları* başlıklı makale dışında bir çalışma yoktur. Yaşayan Nogay adları dışındaki adların okunmasında oldukça zorlandık. Yine okumalar sırasında bazı adların okunuşlarında Osmanlı kâtiplerinin yazısı ve Nogayların bu adları telaffuzu konusunda ikileme kalıp ciddi tereddütler yaşadık. Sayın Ergönenç'in tavsiyeleri doğrultusunda yazının elverdiği ölçüde Nogay teleffuzuna uygun okumaya çalıştık. Ancak esas olan defterlerdeki yazım şekli olması hasebiyle zaman zaman Nogay Tatarcasının telaffuzu dışına çıkmak zorunda kaldık. Bu alanda yapılacak eleştirilerin çalışmamızı daha doğruya ve ileriye taşıyacağına inanıyoruz. Sonraki çalışmalarda söz konusu eksikliklerin giderilmesi yapılacak yeni çalışmalara zemin hazırlayacaktır. Zira söz konusu defterler ve içerdikleri Nogay adları, tehlikedeki diller arasında bulunan Nogay Tatarcası için kıymetli veriler içermektedir ve üzerinde dil çalışmaları yapılmasına ihtiyaç vardır.

Defterlerin kitap olarak hazırlanması fikrinin sahibi ve editör Hocam, Sayın Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU'ya şükranlarımı sunarım. Defterlerin Osmanlıca okunuşlarını kelime kelime kontrol ettiğimiz, editör Dr. Mustafa Emirbek ALTUNBAY'a, yine okumalarda tecrübe ve bilgileriyle bize destek olan arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Miraç TOSUN'a ve Öğr. Gör. Hülya ÇAKIROĞLU'na yardımları için çok teşekkür ederim. Bu süreçte sabır ve saygıyla bana destek olan kızıma ve eşime sevgilerimle.

Derya DERİN PAŞAOĞLU

